
Inflasjon i paradigmer

SPRÅKSPALTEN

ERLEND HEM

erlend.hem@medisin.uio.no

Erlend Hem er professor dr.med., fagsjef og redaktør for Tidsskriftets språkspalte.

Før var paradigmeskifte betegnelsen på en vitenskapelig revolusjon. Nå brukes det nærmest for å vise at man har skiftet mening.

Da Darwin lanserte utviklingslæren, var dette ifølge vitenskapshistorikeren Thomas S. Kuhn et paradigmeskifte. Uttrykkene paradigme og paradigmeskifte fra hans bok *The Structure of*

Et paradigme betydde opprinnelig et mønstergyldig eksempel eller forbilde. Det stammer fra gresk *paradeigma*, mønster, og det levde et fredelig liv i språket i flere hundre år. «La oss betrakte vårt forhold som et paradigme på et ekteskap», kunne noen utvalgte si (1).

Men i 1962 dukket det opp noe nytt. Den amerikanske vitenskapshistorikeren Thomas S. Kuhn (1922–96) brukte ordet paradigme om en fremherskende tenkemåte i vitenskapen (2). Eksempler på paradigmer er Darwins utviklingslære og Mendels arvelighetslover. En overgang fra et paradigme til et annet skjer ifølge Kuhn gjennom kriser. Da vinner det nye paradigmet frem og fortrenger det gamle. Dette kalles vitenskapelig revolusjon eller paradigmeskifte (3). Paradigmeskifte ble altså definert som en revolusjonerende endring av de grunnleggende antagelser og prinsipper innenfor en vitenskap (4).

Ordet kom i bruk på norsk få år senere. Det er første gang registrert i det digitale Nasjonalbiblioteket (bokhylla.no) i 1973. Det skulle vise seg å bli svært populært, også utenfor akademiske sirkler. I mediearkivet Retriever gir det 3 400 treff i trykte kilder (8.10.2018). I Tidsskriftets nettutgave gir paradigmeskifte 111 treff, blant annet i flere titler: «Aterosklerose og infeksjon – et paradigmeskifte?» og «Desentralisert og differensiert fødselshjelp – et paradigmeskifte». Bruken er, som vi ser, utvidet og utvannet. Paradigmeskifte har blitt et moteord, og som for moteord flest blir innholdet utflytende (5). Mens paradigmeskifte før innebar et stort alvor, krise og vitenskapelig revolusjon, kan det nå tilsynelatende være nok med en endring av oppfatninger eller praksis.

Paradigmeskifte har blitt et moteord også i den medisinske litteraturen (6, 7). Ved å bruke det ønsker nok forskere å signalisere at det er viktige resultater de kommer med. PubMed gir nesten 7 000 treff på «paradigm shift», og over 1 700 artikler har det i tittelen.

Også et annet av Kuhns begreper, krise, er blitt utvannet. Nå kan man snakke om krise ved helt alminnelige og hverdagslige hendelser som er pinlige, vanskelige eller bare ergerlige: «Det er litt krise» (8).

LITTERATUR

1. Paradigme. I: Ordbog over det danske Sprog. <http://ordnet.dk/ods/ordbog?query=paradigme&tab=for> (8.10.2018).
2. Svendsen LFH. Thomas S. Kuhn. I: Store norske leksikon. https://snl.no/Thomas_S._Kuhn (8.10.2018).
3. Paradigme. I: Store norske leksikon. <https://snl.no/paradigme> (8.10.2018).
4. Paradigmeskifte. I: Det norske akademis ordbok. <https://www.naob.no/ordbok/paradigmeskifte> (8.10.2018).
5. Hem E. Styr unna moteordene. Tidsskr Nor Legeforen 2012; 132: 1128 - 9. [CrossRef]

6. Atkin PA. A paradigm shift in the medical literature. BMJ 2002; 325: 1450 - 1. [CrossRef]
 7. Goodman N. Familiarity breeds: clichés in article titles. Br J Gen Pract 2012; 62: 656 - 7. [CrossRef]
 8. Hem E. Den medisinske krise. Tidsskr Nor Lægeforen 2018; 138. doi: 10.4045/tidsskr.17.0401. [CrossRef]
-

Publisert: 10. desember 2018. Tidsskr Nor Lægeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.18.0782

Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 14. juli 2026.